

MEDYA 'İMPARATORLUĞU' GLOBO'NUN EKONOMİ POLİTİĞİ VE BREZİLYA SİYASETİNE ETKİLERİ

Özgür YILMAZ*

Özet

Globo, Brezilya'nın en büyük medya kuruluşudur. İdeolojik anlamda, kuruluşundan itibaren sağda konumlanan Globo'nun yakın geçmişte Brezilya siyasetinin önemli noktalarında aldığı tavır dikkat çekicidir. Muhafazakâr Askeri Diktatörlük dönemiyle yakın ilişkilere girmiş, sonrasında neoliberal programa sahip liderlerle ilişki kurmuştur. İşçi Partisi'nin 1990'lı yılların sonunda sol programını terk etmesinin ardından İşçi Partisi'ni iktidara taşıyan blok içerisinde yer almıştır. Globo bu ittifakın ardından, 2016 yılına gelindiğinde İşçi Partisi'nden devlet başkanı seçilen Dilma Rousseff'in azil sürecinde etkili bir rol oynamıştır. 2018 yılında ise aşırı sağcı Bolsonaro'nun adaylığında meşrulaştırıcı bir tavır takınmıştır. Bolsonaro ve Globo arasındaki gerilimli ilişki daha sonrasında gerilimli bir hal almıştır. Bu gerilimli durum hala varlığını sürdürmektedir. Çalışmada öncelikli olarak, Globo'nun bugünün siyaseti ile ilişkisini anlamak için Brezilya yakın tarihi ve Globo'nun bu tarihteki pozisyonu karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu karşılaştırmalı incelemede Peter Wilkin tarafından kullanılan dönemleştirme tercih edilmiş ve sonrasında bu dönemleştirmeye yeni bir ek yapılmıştır. Ardından kavramsal çerçeve çizilmiştir. Bu kavramsal çerçeve kısmında hegemonya, tarihsel blok, rıza üretimi, İmparatorluk ve son olarak postkolonyalizm kavramları incelenmiştir. Bu kavramlar Globo'nun siyaset ve siyasi liderler ile kurduğu ilişkileri yorumlamak için kullanılmıştır. Çalışmada yöntem olarak ikincil kaynakların analizi kullanılmış, bu yöntemle birlikte kapitalizm ve medyayı ilişkilendiren pozisyonda durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Brezilya, Globo, Hegemonya, Tarihsel blok, Postkolonyalizm

* Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, ozguryilmaz955@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3020-8550

POLITICAL ECONOMY OF MEDIA ‘EMPIRE’ GLOBO AND IT’S EFFECTS TO BRAZILIAN POLITICS

Abstract

Globo is the biggest media company of Brazil. From its establishment Globo has always been rightist ideologically but its position from the recent past is interesting. Globo had connections with conservative Military Dictatorship after that had relationships with neoliberal leaders. After Workers’ Party left its radical position Globo supported the historical bloc that helped Workers’ Party. After this alliance in 2016 Globo had a great role in the process of impeachment of Dilma Rousseff from Workers’ Party. In 2018 Globo legitimated Bolsonaro’s electoral campaign. This relationship between Bolsonaro and Globo has become tense and still goes on. In this study it is studied firstly the current history of Brazil to understand Globo’s political position comparatively and then conceptual framework. In this comparative research it is used the periodization method of Peter Wilkin and after that it is added a new period. In the conceptual part hegemony, historical bloc, manufacturing consent, Empire and postcolonialism are studied. These concepts are used for commenting Globo’s political relationships. In this study it is used a method of analyzing subsidiary sources. In addition to this method it is used an approach that accommodate media with capitalism.

Keywords: Brazil, Globo, Hegemony, Historical bloc, Postcolonialism

Giriş

Brezilya’da 1955’te kurulan bir medya şirketi olan Globo ülkenin en büyük medya şirketi konumundayken küresel alanda da en büyük şirketlerden biri olma özelliğine sahiptir (Business Insider, t.y.). Globo’nun Brezilya siyasetinde etkili olduğu belirten Alfredo Saad-Filho (2007, s. 141), Globo’nun ideolojik anlamda tarihsel olarak sağda konumlandığını fakat Brezilya’da 2003 yılında görevine başlayan sol tandanslı İşçi Partisi hükümetini destekleyen blokta yer aldığını söylemektedir. 2016 yılında ise yine aynı partiden devlet başkanlığı görevini yürüten Dilma Rousseff, Globo’nun da içinde yer aldığı tarihsel blok tarafından azledilmiştir (van Dijk, 2017, s. 199).

Çalışmanın giriş bölümünde bu bilgilerden yola çıkarak aşağıdaki sorular sorulacaktır:

1. Globo, Brezilya siyaseti ve bölge için ne anlam taşımaktadır?

2. İlk soruya verilecek yanıtla bağlantılı olarak, Globo yerel bir şirket midir, bölgesel mi; yahut küresel mi?
3. Son olarak Globo, Negri ve Hardt tarafından ortaya atılan İmparatorluk kavramı çerçevesinde düşünülürse, küresel iş bölümü/neoliberal iktidar içerisinde ne derece önem taşımaktadır?

Bu soruların yanıtları aranırken Globo üzerine yayınlanmış kuramsal ve ampirik çalışmalar incelenerek araştırmanın amacı doğrultusunda tutarlı bir şekilde kullanılmıştır. Çalışmada ikincil kaynakların analizi yöntemi kullanılmıştır (Bostancı, 2020, s. 57). Bu yöntem kullanılırken Marksist ekonomi politik kuramsal yaklaşımından yararlanılacaktır. Christian Fuchs'un (2015, s. 39) da belirttiği üzere;

Marksist bir iletişim kuramı, iletişimi kapitalizmle ilişkili olarak görür, üretici güçler ve üretim ilişkilerindeki gelişmeleri, metalaşma ve artı değer üretimini, toplumsal sınıf bölünmesi ve mücadeleleri, çelişkiler ve karşıt hareketleri de içeren kapitalizm çözümlemesini ön plana yerleştirir.

Araştırmada yukarıda verilen soruların yanıtları aranırken Brezilya'nın eski bir sömürge ülkesi olduğu hatırlanmalıdır. Brezilya'nın çevre bir ülkeden yarı çevre konumuna gelişi süreci daha önce Globo'nun yükselişiyle karşılaştırmalı olarak incelenmiştir (Wilkin, 2008). Bahsi geçen çalışmada postkolonyal teoriden faydalanılmıştır. Globo üzerine yapılan bu çalışmada da Brezilya'nın bugünkü konumu postkolonyal teori bağlamında incelenmiştir.

Çalışmada öncelikli olarak Globo'nun kuruluş tarihinden itibaren siyasetle ilişkisi irdelenmiştir. Bu noktada Globo'nun Brezilya'nın bir çevre ülkeden merkez ülke haline gelmesi sürecinde durduğu yer incelenmiştir. Brezilya siyasetinin genelinde bir sağ hakimiyeti düşünülerek, ağırlık İşçi Partisi dönemine verilmiştir. 2016 yılındaki azil davasından sonraki gelişmeler ve 2018 yılında aşırı sağcı Bolsonaro'nun iktidara gelişinde Globo'nun konumu irdelenmiştir. Bu noktada Gramşiyen tarihsel blok kavramından yararlanılmıştır.

Globo'nun, giriş bölümünde sorulan ilk sorunun cevabı niteliğindeki ülke içindeki konumu incelendikten sonra ikinci soruyla bağlantılı olarak, Globo'nun yerel-bölgesel ve küresel arenalar ile olan ilişkisi irdelenmiştir. Bu noktada Globo'nun pozisyonu oligopoli/teknopoli kavramları etrafında araştırılmıştır.

Üçüncü olarak ise bir medya şirketi olan Globo'nun, küreselleşme ile beraber dünya siyaseti ve ekonomisinde artan şirket ağırlığı sorununa değinilecektir. Negri ve Hardt'ın İmparatorluk kavramı ile beraber düşünüldüğünde, büyük şirketlerin yeni bir iktidar biçimi yaratıp yaratmadığı konusu incelenmiştir.

Son olarak, çalışmanın başında belirlenen soruların cevapları ve Marksist yaklaşımla birlikte düşünüldüğünde küresel ekonomide özellikle medya şirketlerinin ağırlığının arttığı, bu durumun 'neoliberal devlet'in hegemonyasını devam ettirdiği vurgulanmıştır.

Konuyla ilgili alanyazın tarandığında, dünyanın en büyük medya şirketlerinden biri olan Globo ile ilgili Türkçe kaynakların yetersizliği görülmüştür. Yukarıda bahsedilen kavramsal çerçeveye birlikte ele alındığında Globo ile ilgili bir araştırmanın literatüre önemli bir katkı olacağı düşünülmektedir.

1. Brezilya'nın Yakın Tarihi

Eskiden Portekiz'in bir sömürgesi olan Brezilya bağımsızlığını 1822'de kazanmıştır. Brezilya haricinde Latin Amerika'da İspanya hakimiyeti görülmektedir (Hobsbawm, 2018, s. 427). Fakat Brezilya tarihinin bütünü incelemek bu çalışmanın sınırlarını oldukça aşmaktadır. Dolayısıyla çalışmada Peter Wilkin'in incelemesindeki dönemleştirmeden yararlanılacaktır. Peter Wilkin (2008), "*Global communication and political culture in the semi-periphery: the rise of the Globo Corporation*" (*Yarı Çevrede Küresel İletişim ve Siyasal Kültür: Globo Şirketi'nin Yükselişi*) isimli çalışmasında Globo bağlamında incelediği Brezilya tarihini üç dönemde ele almaktadır. Bu dönemlerden ilki 1925-1964 arasını, yani sömürge döneminin mirasını; ikincisi 1964-1985 arasını, yani geçiş ve muhafazakâr modernleşme dönemini; son olarak üçüncü dönem ise 1985 sonrası küreselleşme dönemini kapsamaktadır. Bu dönemleştirmede Brezilya'nın çevre bir ülke statüsünden yarı çevre bir özellik kazanması süreci ve Globo'nun ulusal ve bölgesel çaptaki bir medya şirketinden küresel bir şirket haline gelişi görülmektedir (Wilkin, 2008, s. 94).

Wilkin'in dönemleştirmesindeki ilk dönem olan 1925-1964 arasındaki en önemli siyasi özne iki kez başkanlık yapan Getulio Vargas'tır. İlk başkanlık dönemi 1930-1945 arasını, ikincisi ise 1951-1954 arasını kapsamaktadır. 1929 Ekonomik Buhranı'nda Brezilya'nın temel ihraç kalemi olan kahve sektörü büyük zarar görmüştür. Brezilya'da

bağımsızlık sonrası büyük toprak sahipliğinin devamı olarak elit hakimiyeti devam etmiştir. Kahve plantasyonlarını ve hayvancılığı elinde bulunduran elitler arasındaki ittifak, 1929'daki ekonomik krizle birlikte çatlamıştır. Bu ittifakın sona ermesi sonucu ortaya çıkan iktidar boşluğu ülkenin en büyük şehirlerinden olan Rio Grande do Sul'un valisi olan Getulio Vargas'ın, bir askeri darbeye iktidara el koymasına yol açmıştır. Vargas ekonomik krize korporatist politikalar ve sanayileşme ile yanıt vermiş, işçi sınıfını konsolide etmiş ve kapitalistleşme sürecinin ilk nüvelerini ekmiştir. Vargas'ın otoriter yönelimi sonucunda kendisine karşı güçlü bir muhalefet gelişmiştir. Bu muhalefete cevaben Vargas 1937'de anayasayı iptal ederek *Estado Novo*'yu (Yeni Devlet) ilan etmiştir. Avrupa'da iki savaş arası dönemde gerçekleşen faşist iktidarlardan etkilenen *Estado Novo* yeni bir çalışma yasası ilan ederek grev ve lokavtları yasaklamış, toplu sözleşme hakkını askıya almıştır. Bu sürecin sonucunda 1945 yılında Vargas ordu tarafından iktidardan uzaklaştırılmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ise ülkenin demokrasiye geçişiyle birlikte Vargas elit karşıtı bir söylem tutturmuştur. 1950'de Brezilya İşçi Partisi (PTB) ile bir ittifak kurarak seçimleri kazanıp yeniden iktidara gelen Vargas, ikinci döneminde halkçı politikalar izlemektedir. Devlet petrol şirketi Petrobras bu dönemde kurulmuş, yoksul halka yönelik kampanyalar düzenlenmiştir. Bu dönemde elitlerin baskısıyla karşılaşan Vargas 1954'te ordu tarafından uyarılmış, bunun sonucunda baskılara daha fazla dayanamayıp intihar etmiştir (Akgemci, 2018, s. 72-84).

Wilkin'in ikinci dönemleştirmesi ise Askeri Diktatörlük dönemini kapsamaktadır. 1954'te Vargas iktidardan uzaklaştırıldıktan sonra 1955 yılında yerine merkez bir figür olan Juscelino Kubitschek getirilmiştir. Kubitschek hızlı ekonomik büyümeyle tanınmış ve ülkenin IMF ile bağlarını sonlandırmıştır. Kubitschek'in ardından 1960'ta gerçekleşen seçimlerde Janio Quadros iktidara gelmiştir. Quadros ülkedeki elitlerle yakın ilişki içerisindeydi. Darbe söylentilerinin ardından 7 aylık başkanlığının ardından istifa etmiş, yerine ise yardımcısı João Goulart getirilmiştir. Goulart tıpkı Vargas'ın ikinci dönemindeki halkçı politikalarla bilinmektedir ve bir dizi toplumsal reforma girişmiştir. Eğitim, sağlık, şehirleşme gibi alanlarda gerçekleşen reformların yanı sıra toprak reformu planıyla toprak sahibi elitin tepkisini çekmiştir. Sovyetlerle kurmak istediği yakın ilişkiler sonucunda Amerika Birleşik Devletleri tarafından hedef alınmıştır. 1964 yılında Brezilya'daki elit ve oligarşinin baskısı sonucunda Goulart iktidardan indirilmiş ve bu darbeye 1985'e kadar iktidarı elinde tutacak olan ordunun hakimiyeti başlamıştır

(Skidmore, 1990, s. 14-18). Darbe ilk iş olarak *Operação Limpeza*'ya (Temizlik Operasyonu) başlayarak muhalifleri tasfiye etmiştir. Katolik Kilisesi'nin ve ABD'nin yoğun desteğiyle birlikte göstermelik seçimler düzenlenmeye başlamış, bu seçimlerde ordu tarafından istenen adaylar seçilmiştir. Dolayısıyla Askeri Diktatörlük döneminde göstermelik seçimler yapılırsa da belirleyen ordu olduğu için dönem Askeri Diktatörlük olarak bilinmektedir. 1967 ve 1973 yılları arasında Brezilya'da ekonomik büyüme yüzde 10'lara ulaşmıştır. Fakat bu büyüme sürecinde alt sınıflar giderek yoksullaşmış, aşırı yoksulluk artmıştır (Akgemci, 2018, s. 73). Muhalefetin bastırıldığı, insan haklarının hiçe sayıldığı bu dönemde ordu yabancı sermayeyi ülkeye çekmeye çalışmıştır. Özellikle 1978'in ardından metal işçilerinin grevleriyle başlayan muhalefet ve askeri rejimin ılımlılaşma arayışıyla birlikte 1982 yılında ilk yerel seçimler gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde ortaya çıkan ekonomik krizle birlikte muhalefet doğrudan başkanlık seçimleri için kampanyalara başlamıştır. Kampanya süreci başarıya ulaşarak 1985'te genel seçimlerin gerçekleşmesine yol açmıştır (Anderson, 2019, s. 16). Böylelikle 1964'te Goulart'ın devrilişiyle başlayan Askeri Diktatörlük dönemi 1985 yılında genel seçimlerin yapılmasıyla sona ermiştir.

Wilkin'in dönemleştirmesindeki son aşama ise 1985 sonrası kapsamaktadır. Ülke 1988'de yeni anayasayı kabul ettikten sonra 1989'da başkanlık seçimlerine gitmiştir. Seçim yarışı solun adayı Lula olarak tanınan Luiz Inácio da Silva ile sağın adayı Fernando Collor de Mello arasında gerçekleşmiştir. Neoliberal programıyla bilinen Collor de Mello seçilmiş, ekonomide piyasalaşmayı arttırmıştır fakat hakkında 1990 yılında yolsuzluk iddiaları başlamıştır. 1992'de ise Kongre tarafından azledilmiştir (Anderson, 2019, s. 22). 1994 yılında gerçekleştirilen seçimleri ise bağımlılık kuramının teorisyenlerinden Fernando Henrique Cardoso kazanmış, iki dönem peşpeşe başkanlık yaparak 2003'e kadar iktidarda kalmıştır. Cardoso'nun başkanlığı döneminde ılıman bir neoliberal program uygulanmış, kamu borçları yaklaşık iki kat artmış ve bu dönemde Brezilya siyaseti sakinleşmiştir. Diğer yandan ise yoksulluk ve işsizlik artışa geçmiştir. Yabancı sermayenin artışa geçmesinin sonucu olarak 2001 yılında 20 büyük bankanın 12'sinin kontrolü yabancılara geçmiştir (Petras, 2005, s. 51). 1990'lı yıllarda Brezilya İşçi Partisi sol konumunu terk ederek neoliberal programla uzlaşmıştır. 2002 yılında gerçekleşen seçimlerden önce başkan adayı Lula, "Brezilya Halkına Mektup" başlıklı bir mektupla IMF ile uzlaşacağını sinyallerini vermiştir. Burjuvazinin partisi olarak bilinen Liberal

Parti ile yapılan ittifak sonucunda Brezilya İşçi Partisi seçimleri kazanarak iktidara gelmiştir (Savran, 2006, s. 128). Brezilya İşçi Partisi 2003'ten itibaren dört dönem peş peşe iktidara gelmiştir. Aşırı yoksulluğu, yaptıkları yardımlarla azaltmış ancak bitirememiştir. İşçi Partisi iktidarından sonra Brezilya'da kaynakların asimetrik dağılımı devam etmiştir. En zengin onda birlik kesim gelirin yüzde ellisinden fazlasına, en fakir beşte iki yalnızca yüzde 7'lik orana sahiptir (Weltmeyer, 2007, s. 181). Petras (2005, s. 60) bu duruma "Lula rejimi, tamamıyla imparatorluğun bir uydusu haline dönüştürüldü; yeniden sömürgeleştirme ve ALCA'nın gerçekleşmesinde önemli bir role sahip olan finansal ve tarımsal ihracat elitleriyle ayırım yapmaksızın yakınlaştı" şeklinde dikkat çeker.

Lula'nın başkanlıkta ikinci döneminin dolmasının ardından İşçi Partisi adaylığı Dilma Rousseff'i göstermiştir. Rousseff 2010 ve 2014 yıllarında gerçekleşen seçimleri kazanmıştır. 2014 yılındaki seçimlerin ardından ekonomik krizle birlikte Evanjelik Kilise ve sağ muhalefetin artışı dikkat çekmiştir (Green, 2011, s. 3-4). 2013'te, ekonomik kriz sonucu işsizliğin artışıyla birlikte büyük protesto dalgalarıyla karşılaşan Rousseff neoliberal programı rafa kaldırmaksızın kalkınmacı stratejilerle desteklemek istemiştir. 2014 yılı ise Rousseff için oldukça zor geçmiştir. *Lava Jato* (Araba Yıkama) adı verilen ve ucu İşçi Partisi yetkililerine uzanan bir yolsuzluk dosyası, Rousseff'in davayla ilişkisi olmasa da seçimlerde oy kaybetmesine yol açmıştır. 2015'te ise yolsuzluk dosyasıyla birlikte Brezilya sağının muhalefetinde bir artış gözlemlenmiştir. Bu eylemler tamamen sağcı partiler tarafından organize edilerek Rousseff'in istifasını talep etmiştir. 17 Nisan 2016'da Brezilya parlamentosunun alt organı olan Temsilciler Meclisi azil işlemlerini başlatmıştır. Mayıs 2016'da ise Rousseff, Senato kararıyla görevinden geçici olarak uzaklaştırılmış aynı yılın ağustos ayında ise Rousseff başkanlıktan nihai olarak azledilmiştir (Pahnke, 2018, s. 51). Rousseff'in azlinin ardından yerine yolsuzluk davasında adı geçen ve rüşvet aldığı kanıtlanan başkan yardımcısı Michel Temer getirilmiştir. Rousseff'in yolsuzluğa karıştığı kanıtlanamamasından ötürü azil süreci Anayasal Darbe olarak anılmaktadır (Daly, 2019, s. 5).

Temer'in iki yıllık refakatinin ardından Ekim 2018'de gerçekleşen seçimlerde İşçi Partisi adayları Fernando Haddad gösterilmiştir. Fakat seçimleri yüzde 55 ile aşırı sağcı Jair Bolsonaro kazanmıştır (Stefani, 2018). Çalışmanın geri kalanında sol bir iktidardan aşırı sağ bir iktidara geçiş sürecinin dinamikleri incelenecektir. Bu

dinamiklerden biri medya kuruluşlarıdır. “Medya kuruluşları ile siyasal iktidarı ellerinde tutanlar arasında karşılıklı bir bağımlılık” söz konusudur (Kaya ve Çakmur, 2017, s. 571). Bu incelemede Wilkin’in dönemleştirmesi kullanılacaktır. Ancak bu dönemleştirmede eksik görülen bir nokta, Wilkin’in 1985 sonrası bir bütün olarak ele almasıdır. 1980 ve 90’lı yılların neoliberal iktidarlarıyla sol tandanslı İşçi Partisi arasında bir devamlılık söz konusudur. Fakat bu ılımlılık durumu dahi İşçi Partisi’nin ülkedeki elitlerin hedefi olmasına yol açmıştır. 2016 yılındaki azil sürecinin Brezilya siyaseti için önemli bir nokta olduğu söylenebilir. Bu tarihin önemi İşçi Partisi’nin ılımlı bir şekilde işlettiği neoliberal programdan, ultraneoliberal politikalar uygulayan Bolsonaro’ya geçiştir. Dolayısıyla Wilkin’in dönemleştirmesine bir güncelleme yapılması gerekmektedir. 1985’te başlayan dönemin 2003 yılında bittiği, 2003 sonrasında ise başka bir dönemleştirme yapılabileceği söylenebilir. Böylelikle çalışmanın geri kalanında Globo’nun incelenmesi bu yeni eklenlikle birlikte yapılacak dönemleştirmeye incelenecektir.

2. Kavramsal Çerçeve

Bu bölümde Globo’nun, Brezilya’nın yarı çevreden çevre konumuna gelişi incelenirken (Wilkin, 2008) bugünkü Brezilya’nın konumu da sorgulanacaktır. Bugün Brezilya yarı çevre konumunda mıdır? Yahut artık bir çevre ülke midir? Bu bölümde Globo’nun ekonomi politiği incelenirken aynı zamanda kavramsal çerçeve de tartışılacaktır. Globo’nun Brezilya siyasetine etkileri, Antonio Gramsci’nin hegemonya kavramı olmaksızın anlaşılamayacaktır. Hegemonyaya içkin olarak ise rıza üretimi kavramı öne çıkmaktadır (Swingewood, 2014, s. 224). Aynı zamanda İşçi Partisi’nin iktidara geldiği ve iktidardan düşürüldüğü dönemleri incelemek için tarihsel blok kavramı da gerekli görülmektedir. Bunun yanı sıra, daha da önemlisi, Brezilya’nın çevreden yarı çevreye, yarı çevreden bugünkü konumuna gelişi sürecinin kavramsal çerçeveye oturtulmasıdır. Brezilya eski bir sömürge ülkesidir. Wilkin’in dönemleştirmesinin ilk aşaması da hatırlanacağı üzere sömürge döneminin kalıntılarından bahsetmektedir. Dolayısıyla bu dönemleştirmenin sonraki aşamalarının sömürge sonrası döneme tekabül ettiği, bu sömürge sonrası dönemin, sömürge sürecinden kalan ekonomik, toplumsal ve ideolojik yapıları içinde barındırdığı söylenebilir. Böylelikle ilk olarak postkolonyalizm kavramından bahsetmek gerekli görülmüştür.

Postkolonyalizm dünyadaki tüm halkların maddi ve kültürel anlamda eşit haklara sahip olduklarını savunmaktadır. Bugünkü dünyanın eşitsizliklerden menkul olduğu, Batılı ve Batılı olmayan halklar arasında büyük bir farklılık olduğunu dile getirmektedir. Bu farklılık 19. yüzyılda Avrupalı imparatorlukların yayılmasının tamamlanmasıyla kesin hale gelmiştir. Bu dönemde dünyanın yüzde 90'ından fazlası Avrupalı imparatorluklar tarafından yönetilmektedir. Yine aynı yüzyılda başlayan bağımsızlık süreçleri başarılığında bağımlı devletler sömürgeci, özerk postkolonyal bir duruma geçmiştir. Bağımsızlık burada doğrudan yönetim yerine dolaylı yönetimi imgelemektedir. Sömürgeler tasfiye edilirken dünyanın büyük güçlerinde bir değişiklik yaşanmamıştır. Batı'nın, Batılı olmayan halklar üzerindeki hakimiyetinin ayırım noktası kültürel alana kaymıştır. Postkolonyalizm elbette ki ekonomik eşitsizliklere de vurgu yapmaktadır. Bugün Batılı olmayan üç kıtaya (Afrika, Asya, Latin Amerika) bakıldığında Avrupa ve Kuzey Amerika'nın ekonomik gelişimine yaklaşamadıkları görülmektedir. Postkolonyalizm aynı zamanda sömürge döneminin devamı olarak sömürge karşıtı bir mücadelenin siyasi ve felsefi yönlerine işaret etmektedir. Postkolonyalizm, aşağıdan yukarı bir yöntemi ifade etmektedir. Buna benzer bir yaklaşım postkolonyalizmin dört başı marur bir teoriyi ifade etmemesidir: Feminizm ve sosyalizme içkin kimi pratik ve fikirleri içerebilmektedir. Dolayısıyla Batı kültürünün üstünlüğü fikrini reddeden radikal bir ajandaya sahiptir (Young, 2003, s. 2-7). Sömürgelerin tasfiye edilip yerine "sözde" bağımsız ülkelerin kurulması sürecinde bir geçiş bulunmamaktadır, burada bir ikame söz konusudur (Fanon, 2002, s. 41).

Postkolonyalizm kavramına değindikten sonra kavramsal çerçeveyi tamamlamak açısından öne çıkan Antonio Gramsci'nin tarihsel blok ve hegemonya kavramlarıdır. Tarihsel blok doğa ile düşüncenin, yani yapı ile üstyapının arasında birliktir. Tarihsel blok, karşıtlıklar arasındaki bir birliktir.

Bir tarihsel bloğun oluşabilmesi için öncelikle bu bloğun yapısıyla üstyapısının uzlaşması gerekmektedir. ... Burada önemli olan tespit üstyapının tarihsel bloğun devindirici ögesi olması ve üstyapı içerisindeki öznel rolün sivil toplum tarafından gerçekleştirilmesidir (Dural, 2007, s. 57-58).

Tarihsel blok, yapı ile üstyapı, sivil ve politik toplum arasında bir ikilik kurmaktadır. Bu ikilik, tarihsel blok kavramının siyasal sonucu olarak hegemonya kavramına yol açmaktadır (Dural, 2007, s. 58). Yani egemen olan sınıf başka sınıfların da çıkarını gözetir ve onları bir amaç etrafında birleştirirse tarihsel blok ortaya çıkar.

Gramsci bu kavram aracılığıyla yapı-üstyapı kavramlarını yeni bir bağlama oturtmaya çalışmaktadır. Bu şekilde sınıflar arası üstünlük durumlarını açıklamak için hegemonya kavramının önemi ortaya çıkmaktadır (Akkaya, 2014, s. 38).

Hegemonya kavramı ise sınıflar “arasındaki kendiliğinden rızaya dayalı ideolojik üstünlük, denetim ve yönlendirme ilişkilerini anlatır” (Yetiş, 2017, s. 87). Hegemonya kavramı, Gramsci’nin Hapishane Defterleri eserinde dört özellikle nitelenmiştir: İlk olarak zor aygıtına karşı rıza üretimini amaçlayan bir strateji; ikinci olarak devletten çok sivil toplumda etkin olma; üçüncü olarak Batı ülkelerinde etkin olma ve dördüncü olarak ise ister burjuva ister proleter olsun stratejilere aynı oranda uygulanabilirlik (Thomas, 2013, s. 228). Hegemonya, bu özellikleri dolayısıyla “dolaylı bir üstünlük kurma mekanizması olarak düşünülmektedir” (Thomas, 2013, s. 230).

Gramsci hegemonya kavramını inşa ederken sınıf egemenliğinin yalnızca zor yoluyla sağlanamayacağı varsayımına dayanmaktadır. Hegemonya, ideolojinin gelişmesiyle yakından ilişkilidir. Çünkü hegemonik düşünce “kendi dar kesimsel çıkarlarını aşarak, toplumun birçok sınıf ve grubunu ulus-halk’a dönüştürebildiği ölçüde gerçek bir önderlik yeteneğine kavuşur” (Yetiş, 2017, s. 91). Rızanın üretimi ve ideolojinin yeniden üretiminin devamını sağlamak açısından kitle iletişim araçlarına büyük rol düşmektedir. İktidar hegemonyasını devam ettirmek için, iktidara muhalefet edenler ise karşı hegemonya oluşturmak için kitle iletişim araçlarını kullanmaktadırlar (Çoban, 2014, s. 27).

Medya ve iktidar arasındaki ilişkiler her zaman gündemde olmuştur. Medya şirketleri belirli güçlerin kontrolü altında varlığını sürdürmektedir. Hegemonik ideolojiye uyum sağlayan medya organlarının daha etkili bir konumda olduğu söylenebilir. Hegemonyanın inşası sürecinde medya önemli bir araçtır. Medya şirketleri ise bu inşa sürecine doğrudan katkı sunmaktadırlar. Çünkü statükonun devamı medya şirketleri açısından önem arz etmektedir. Fikir zıtlığına düştükleri zaman ise genellikle medya şirketleri tavrını değiştirmektedir. Bu açıdan medya, iktidarın hegemonyasına hizmet etmektedir (Çoban, 2017, s. 37). Hegemonyanın kuruluşu sürecinde rıza üretiminde kitle iletişim araçlarının rolüne ilişkin olarak iki husus öne çıkmaktadır: Kitle iletişim araçları ilk olarak sınıfların diğer sınıflara ilişkin anlam ve değer imgeleri inşa etmelerinin temelini sağlarlar ve ikinci olarak da sermaye ile olan ilişkileri neticesinde mevcut

toplumun bir bütün olarak kavranması için gerekli olan imgeler ve temsilleri sağlamaktan sorumlu hale gelmektedirler (Hall'dan akt. Güzel, 2007, s. 186). Böylelikle hegemonyanın sağlanmasında medya şirketlerinin rıza üretimine buldukları katkı oldukça önemli hale gelir. Medya kuruluşları vasıtasıyla anlam iktidarın hizmetine girmektedir (Wayne, 2015, s. 216).

Değınilecek son kavram ise İmparatorluk'tur. Michael Hardt ve Antonio Negri'nin ortaya attığı İmparatorluk kavramına göre, iktidar merkezsizdir. İktidar, karma kuruluşların çeşitli düzeyleri arasında dağılır. Bu İmparatorluk'ta bir "dışarı" yoktur. İmparatorluk'ta sınırsız bir yönetim söz konusudur. Bütün dünya İmparatorluk'un hudutları içerisindedir. İmparatorluk'ta egemenlik yeni bir biçim almıştır. Yeni egemenlik biçiminde tek bir yönetim mantığı vardır ve bunun altında ulusal/ulus-üstü organlar sıralanmaktadır. İmparatorluk bütün gelişmiş dünyaya hükmeder ve sınırlar İmparatorluk'un egemenliğini kısıtlamamaktadır. Bütün bu özellikleriyle birlikte İmparatorluk küresel bir değışim ve dönüşüm sürecine odaklanmaktadır. Küreselleşmenin sonucunda "biyopolitik" olarak adlandırılan üretim tarzı hâkim hale gelmektedir. Biyopolitik üretim, ekonominin, kültürel ve siyasal alanlar giderek iç içe geçmesini betimlemektedir (Hardt & Negri, 2015, s. 11-19). Çalışmanın kavramsal çerçevesi bu şekilde ele alındıktan sonra bu kavramsal set doğrultusunda Globo'nun ekonomi politiküğının incelenmesine geçilebilir.

3. Globo'nun Ekonomi Politikü

Brezilya'da ortalama bir seyirci günde ortalama olarak 377 dakika (6.28 saat) televizyon izlemektedir. ABD'deki ortalama seyirci için bu sayı 267 dakikadır (Statista, 2020a). En çok izlenen televizyon kanalı ise Globo'dur (Statista, 2020b). Görüldüğü üzere Globo ülkede hegemonik konumdadır. Peki bu tekel konumunu sağlamasındaki faktörler nelerdir? Bu sorunun cevabı Globo'nun gelişim sürecinde bulunabilir. Globo yayın hayatına gazete olarak başlamıştır. *O Globo* isimli gazete 1925 yılında Irenau Marinho tarafından kurulmuş, ölümünün hemen ardından yönetimi oğlu Roberto Marinho'ya geçmiştir. Roberto Marinho, Globo'yu büyük bir şirket haline getirecek kişidir (Wilkin, 2008, s. 98).

Brezilya'da ilk televizyon 1950 yılında TV Tupi'nin kuruluşuyla yayın hayatına başlamıştır. İlk yayın istasyonu Sao Paulo kentinde kurulmuştur. Kubitscheck

hükümetiyle birlikte iletişim araçları kitleselleşmeye başlamıştır. Toplumu kapitalist idealler etrafında birleştirmek isteyen Kubitscheck her eve televizyon üniteleri kurma amacını ön plana almıştır. Hükümetin ulusal sanayiye geliştirme hedefi doğrultusunda televizyon Kubitscheck'in en önemli aracı haline gelmiştir. Kubitscheck aynı zamanda televizyonu propaganda amacıyla kullanan ilk başkan olmuştur. Askeri Diktatörlük döneminde, 1964-1967 yılları arasında ülkeyi yöneten Castelo Branco ise TV Globo'nun kuruluşunda Roberto Marinho'ya destek olmuştur (Codoner, 2010, s. 3-9).

Wilkin'in dönemleştirmesi hatırlandığında, 1925-1964 arası dönem Globo'nun bir gazeteden medya şirketine dönüşmesi süreci olarak görülebilir. Brezilya bu dönemde sömürge geçmişiyle hesaplaşır haldedir. Tarıma dayalı ekonomiden sanayiye dayalı bir ekonomiye geçişi gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Ancak Brezilya bu dönemde bir ulus inşası için gerekli olan birtakım özelliklerden yoksundur: Güçlü bir ulaşım ve iletişim ağı, hayali cemaat olarak halkı kuracak olan ulusal bir medya. Devletin zayıflığı, kendini anayasal yapının kırılmasında ve elitlerin modernleşmeye karşı verdikleri iç çatışma tepkisiyle göstermektedir. Devlet başkanları bu dönemde her ne kadar formel yapıları işletmeyi denese de federal yapının ademi merkezîyetçi doğası yerel elitlere yarı özerk bir statü sağlamaktadır. Yerel elitler, bu dönemde federal devletin ulusal kalkınma projelerine bir direniş göstermektedir. Globo ilk döneminde bu bağlamda gelişmeye başlamıştır. Marinho ailesi, Globo'nun gelişimi için siyasilerle bağlantılar kurmuştur. 1944'te ilk radyo lisansını, 1957'de ise televizyon programı yapma lisansını almıştır. Devlet Başkanı Quadros'un politikalarına karşıt olarak Globo 1962 yılında ABD menşeli Time-Life isimli şirketle gizli ve yasal olmayan bir anlaşma imzalamıştır. Anlaşma, Globo'ya 6 milyon dolar değerinde bir yatırım ve teknik destek getirmiştir. Time-Life bu dönemde ABD istihbarat ajansı CIA ile çalışmaktadır. Bu desteği arkasına alan Globo, ulus çapına yayılarak bir tekel konumuna gelmeye başlamıştır. 1964'te gerçekleşen darbe ise muhafazakâr modernleşme sürecinin yolunu açmıştır (Wilkins, 2008, s. 99-100). Darbenin ardından Wilkin'in dönemleştirmesindeki ikinci aşamaya geçilmiştir.

1965'te kurulan TV Globo yabancı bir şirketten yatırım alan ilk Brezilyalı medya şirketi olmuştur. Time-Life yatırımlarıyla birlikte Globo yeni ekipmanlar, modern bir televizyon stüdyosu ve çalışanlar için eğitim gibi önemli ayrıcalıklar elde etmiştir. Bu dönemde Globo'nun ilk amacı pazar için gerekli olan ekonomik bilginin dağıtımını sağlamaktır. Askeri Diktatörlük ülkede politik baskıyı arttırırken, Globo'nun

telenovelaları¹ aracılığıyla halka “akşamları evde oturup, telenovela izleyip rahatlayın” fikrine zorlamıştır. 1965'teki kuruluşundan itibaren birçok rakibi olsa da (*Rede Record, SBT, Manchete* ve *Bandeirantes*) TV Globo hep en çok izlenen kanal olmuştur. 55 program ve 10 eğitim projesiyle hem gençler hem de yetişkinler için favori olmuştur (Codoner, 2010, s. 9-13).

Globo'nun gelişimi Askeri Diktatörlük tarafından desteklenmiştir. Bu desteğin amaçlarından birisi Diktatörlük'ün medya organlarını imajını destekleyen bir araç olarak görmesidir. Askeri Diktatörlük tarafından Globo'ya bu dönemde verilen ilk destek rakiplerine verilmeyen radyo ve televizyon yayını lisanslarıdır. Örneğin bu rakiplerden TV Excelsior, Diktatörlük tarafından 1960'larda yok edilmiştir. İkinci olarak ise Globo'nun muhafazakâr modernleşme projesini desteklemesi sonucunda, tekel konumuna gelmesidir. Brezilya'da televizyondan bahsetmek Globo'dan bahsetmekle aynı anlama gelmeye başlamıştır. Globo bu dönemde ordudan ekonomi, siyasi ve kültürel anlamda o kadar destek almıştır ki Askeri Diktatörlük'e bağımlı hale gelmiştir. Ordunun Globo'ya destek olmasındaki bir diğer önemli gerekçe de ona halk inşası süreçlerinde bir araç olarak ihtiyaç duymasıdır (Wilkin, 2008, s. 101-102).

Askeri Diktatörlük döneminin muhafazakâr modernleşmesiyle birlikte gelişen kapitalist ekonomik ilişkiler, Brezilya'nın çevre bir ülkeden yarı çevre ülke olarak tanımlanmasına yol açmıştır. Buradaki temel düşünce yarı çevre tanımının belirleyeni olan azgelişmişlik durumunun özellikleridir. Bu özellikler Paul Baran'dan hareketle “Küçük üreticiliğin egemen olduğu geri ve yaygın bir tarım sektörünün varlığı; asalak bir toprak zenginleri sınıfı; genellikle yabancılara ait sınırlı olmakla birlikte iç pazar için üretim yapan ‘ileri’ bir sanayi sektörünün varlığı; temel malların ihracatını gerçekleştiren ve ekseri yabancılara denetiminde bir ihracat sektörü; küçük üreticilerin ürünlerini pazarlayan küçük tacirlerden oluşan, bir yapı olarak” (Başkaya, 2005, s. 79) sıralanabilir. Bu dönem, Brezilya örneğinde feodal ilişkilerin hakimiyetinden kapitalist ilişkilerin hakimiyetine geçiş olarak okunabilir.

Wilkin'in dönemleştirmesindeki üçüncü aşama ise 1985 sonrası gelişmeler ve demokrasiye geçiş sürecidir. Globo'nun Askeri Diktatörlük ile ilişkisindeki kırılma anı, 1984 yılında gerçekleşen gösterileri yayınlama kararı almasıdır (İnceoğlu, 1994, s. 24).

---

¹ Latin Amerika'ya özgü dramalar.

Bu kararda, Globo'nun, demokrasiye geçiş sürecinde tekel konumunu koruma fikri belirleyici olmuştur (Wilkin, 2008, s. 104). Seçimlerin ardından Ocak 1985'te merkez bir politikacı olan Tancredo Neves² iktidara gelmiş ancak yemin edemeden ölmüştür (İnceoğlu, 1994, s. 25). Neves yerine, Globo ile güçlü ilişkileri olan yardımcısı José Sarney geçmiştir. Bu dönem, aynı zamanda Brezilya'da küreselleşmenin başladığı dönemdir. Dolayısıyla küreselleşme ile demokratikleşme süreçleri beraber işlemiştir. Sermayenin küreselleşmesi (liberalleşme, özelleşme ve finansal pazarın deregülasyonu) ve yeni enformasyon ve iletişim teknolojileri Globo için küresel pazara açılmanın bir yolu olarak görüldü. Globo bu dönemde yeni telekomünikasyon, bilgisayar ve kitlesel medya araç ve yöntemlerine uyum sağlamıştır. Dolayısıyla İşçi Partisi'nin bu dönemdeki kamulaştırmalardan yana olan halkçı söylemi Globo'nun desteklediği politikalarla zıtlık içindedir. Globo, İşçi Partisi'nin başkanlık, kongre ya da bölgesel seçimlerde güç kazanmaması için çabalamıştır. Bu yüzden 1989'da gerçekleşen seçimlerde Fernando Collor de Mello'yu desteklemiş, yayınlarında sol karşıtı bir politika izlemişlerdir. Aynı çizgiyi Cardoso'nun kazandığı 1994 ve 1998 seçimlerinde izlemişlerdir (Wilkin, 2008, s. 104-108). Globo 1990'lı yıllar boyunca pazardaki hâkim konumunu koruyabilmiş ve 100 üzeri ülkeye telenovela ihraç etmeye devam etmiştir (Rêgo, 2009, s. 51).

2000'li yılların ortasında ise küresel ekonomik krizle birlikte Globo kendini borçların ortasında bulmuştur. 2000 yılında 6.4 milyar dolar serveti olan Marinho ailesinin 2002'ye gelindiğinde varlıkları 1 milyar dolara düşmüştür. 2000 yılında 260 milyon dolar olan yıllık gelirleri, 2001 yılında 21.1 milyon dolara düşmüştür. Bu dönemde 3.2 milyar borcu olan Globo, Brezilya medyasının tüm borçlarının %55'ine tek başına sahiptir. Bahsi geçen dönem İşçi Partisi'ndeki neoliberalleşme dönemiyle paralel seyretmektedir. Dolayısıyla İşçi Partisi'nin söylemi, Brezilya elitlerine ve Globo'ya gerçek bir tehditten ziyade bir retorik olarak görünmektedir (Wilkin, 2008, s. 106-112). 2002'de gerçekleşen seçimlerde böylelikle Globo'nun, daha önceki seçimlere kıyasla İşçi Partisi'ne yönelik saldırgan söylemi zayıflamıştır.

İşçi Partisi iktidarının ardından gelişen sürece bakıldığında Globo'nun Avrupa ve Asya ülkeleri dahil olmak üzere 128 ülkeye telenovela ihraç ettiği görülmektedir (Uluç,

---

² Neves için, Globo hakkında "Papa ile, Katolik Kilisesi'yle, Brezilya Demokratik Hareket Partisi'yle, herkesle kavga edebilirim ancak Roberto Marinho ile kavga etmeyeceğim" dediği rivayet edilir (Kitzberger, 2016: 468).

2008, s. 122-126). Ülke içinde ise Globo tekel konumunu devam ettirmekte, izleyicinin %70'ini kontrol etmektedir (Uluç, 2008, s. 269). Globo Brezilya'nın %98,44'üne, nüfusun %99.5'ine ulaşmakta, izleyicilerin %80'i günde bir kez Globo'yu izlemektedir. *Globo International* aracılığıyla yurtdışına yayınlar yapılmaktadır (Codoner, 2010, s. 13-14).

Bu aşamaya kadar Globo'nun tarihine bakıldığında Brezilya siyasetini şekillendiren elitlerle yakın ilişkileri göze çarpmaktadır: Askeri Diktatörlük, 1984'teki demokrasiye geçişi son anda görmesi, 1989'da Collor de Mello'yu, 1994 ve 1998'de Cardoso'yu desteklemesi. Pazarda tekel konumu sonucunda seyirci gücüne sahip olup, bu gücünü elitlerin hegemonyasını devam ettirmek için kullanmıştır. Liberal-muhafazakâr siyasete eğilimlidir (Goldstein, 2011, s. 9-10). Globo'nun Askeri Diktatörlük'e verdiği destek Brezilya'daki toplumsal hareketler tarafından eleştirilmiştir (de Melo & Drumond, 2014, s. 708). Bu bölümde Globo'nun Brezilya tarihinde kapladığı yer ve çevre bir ülkeden yarı çevre statüye evrilişi incelenmiştir. Globo'nun bugünkü Brezilya siyasetinde kapladığı yer ise İşçi Partisi iktidarıyla olan ilişkisi derinlemesine incelenerek keşfedilebilir.

4. Globo, İşçi Partisi İktidarları ve Bolsonaro

Globo'nun İşçi Partisi iktidarlarıyla ilişkisine değinmeden evvel Brezilya'daki medya sahiplik yapısına ve yolsuzluk olgusuna göz gezdirilmelidir. Brezilya'da kitle iletişim araçları genellikle siyasi amaçlar için kullanılmaktadır. Oligarşik politikacılar ve Kilise birçok radyo ve televizyon istasyonuna sahiptir. Örneğin 1989'da aday olan Collor de Mello'nun Alagoas bölgesindeki, Sarney'in ise Maranhao bölgesindeki yerel medyaya sahip olduğu bilinmektedir. Birçok radyo ve televizyon istasyonu da siyasetin elindedir. 2006-2009 yılları arasında Brezilyalı senatörlerin yüzde 30'unun ve birçok milletvekilinin radyo ve televizyonları olduğu ortaya çıkmıştır. 1990'lı yıllarda bu sayı daha da fazladır (Matos, 2011, s. 9). Dolayısıyla denebilir ki Brezilya'da kamu medyası doğuşundan itibaren güçsüzdür (Matos, 2012, s. 868). Medya sahipliğinin politikacılar elinde yoğunlaşması, medyanın taraflı bir konumda olmasına yol açmaktadır (Campello vd, 2020, s. 4).

Yolsuzluk olgusu ise Brezilya siyaseti tarihinin her aşamasında kendini açık etmektedir. Bu çalışmanın kapsamında incelenen Collor de Mello, İşçi Partisi ve Bolsonaro iktidarlarında yolsuzluk devamlı olarak gündemdedir. Brezilya'daki medya

organları, yolsuzlukların ifşasında genellikle önemli bir rol oynamaktadır (Öngel, 2014, s. 41). Ancak yukarıda da bahsedildiği üzere birçok siyasetçinin kendi medya şirketinin olması burada bir hegemonya savaşını gündeme getirmektedir. 2016 yılında gerçekleşen Anayasal Darbe sürecinde Globo'nun verdiği destek, 2003 yılında iktidara geliş sürecinde İşçi Partisi'ne verdiği destek -yahut muhalefet etmeyişi- hatırlandığında bir çelişki olarak görülmektedir (Ramos, 2017, s. 104).

Globo'nun Brezilya'daki hegemonik gücü yalnızca bir büyüklüğe işaret etmemekte, aynı zamanda sembolik güce de karşılık gelmektedir. İşçi Partisi 2003'te iktidarının ilk günlerinde Globo'ya borçlarından ötürü, Ulusal Kalkınma Bankası aracılığıyla kredi sağlamıştır. 2005 yılında patlayan Mensalão³ kandalıyla birlikte Globo, o zamana kadarki tarafsız tutumunu sona erdirmiştir. Skandalın ardından Globo gerek Lula'yı gerek partiyi hedef almaya başlamıştır. Başkanlığının ikinci döneminde Lula, Globo'ya tanıdığı birtakım ayrıcalıkları sona erdirmiştir. Bu dönemde Lula “biz” ve “onlar” şeklinde kurduğu dikatomik dil doğrultusunda Globo'yu “onlar” kısmına yerleştirmiş, yani ülkenin ilerlemesini istemeyen elitler arasında konumlandırmıştır (Kitzberger, 2016, s. 451-463).

Lula'nın ikinci başkanlık döneminde Globo'nun İşçi Partisi'ne yönelik muhalefeti şiddetini daha da arttırmıştır. Özellikle Globo'nun akşam haberleri programı olan *Jornal Nacional* (1969 yılından beri devam etmektedir) üzerinden gerçekleştirilen bu muhalefet ekonomik kriz ve yolsuzluk temaları çerçevesinde sürmüştür. Bu süreçte İşçi Partisi tarafından yoksullara yardım kampanyaları olarak düzenlenen *Bolsa Familia* (Çocuklu kadınlara yardım programı) ve *Minha Casa* (Ucuz konut programı) gibi programlar hedef alınmıştır. *Mensalão*'ya diğer partiler de karışmış olsa da Globo'nun buradaki asıl odak noktası İşçi Partisi ve özellikle Lula olmuştur. Van Dijk, kriz ve yolsuzluk gibi temaların yanı sıra Lula'nın bu denli hedef alınmasının sebebi olarak, onun alt sınıftan gelen eski bir işçi olması olduğunu ifade etmektedir. Medya tarafından *Mensalão*'da gerçekleşen odaklanmanın aynısı *Lava Jato*'da da yaşanmıştır. Diğer partiler de yolsuzluk sorununun içindeyken medya yalnızca İşçi Partisi ve Lula'yı hedef almıştır. *Lava Jato* yolsuzluk skandalı patladıktan sonra, dönemin başkanı olan Dilma Rousseff'in soruşturmaya

---

³ Mensalão skandalı, 2005 Haziran ayında patlak veren, İşçi Partisi hükümetinin Lula hükümetini destekleyen koalisyon milletvekillerine aylık bağlanmasına dayanan yolsuzluklara verilen isimdir. Yolsuzluklar sonucunda İşçi Partisi ciddi bir hükümet bunalımına girmiş ve Lula'dan sonraki ikinci adam olarak bilinen José Dirceu istifa etmiştir (Savran, 2006).

herhangi bir dahli söz konusu olmamıştır. Buna rağmen medya tüm gücüyle onu skandalla ilişkilendirmiştir. Globo önderliğindeki medya kuruluşlarının bu süreçteki etkin rolüne ve kamuoyunun Brezilya siyasetine içkin bir olgu olan yolsuzluğa ilişkin olumsuz görüşlerine rağmen 2014'teki seçimlerde İşçi Partisi yeniden seçilmiştir. 2015'te krizle birlikte yaşanan protestoların ardından Dilma Rousseff bu sefer de yoksulluk kampanyalarını desteklemek için Merkez Bankası'ndan yasadışı bütçe temin ettiği gerekçesiyle suçlanmıştır. Bu yöntem daha önceki muhafazakâr devlet başkanları tarafından da kullanılsa da medya tarafından gündeme getirilmemiştir. 2016'da yolsuzluk operasyonunun derinleşmesiyle birlikte sağcı örgütlenmeler tarafından gerçekleştirilen eylemler medyada yer bulurken, daha kalabalık olan Rousseff destekçisi eylemler göz ardı edilmiştir. Globo'nun bu dönemde Latin Amerika'nın en büyük dört medya şirketinden biri oluşu ve dakikada 7 milyon 200 bin izleyicisinin olması gücünün bir kanıtı niteliğindedir. Brezilya halkının Globo dışında çok az alternatifi vardır (Van Dijk, 2017, s. 200-205).

2016'daki gösteriler, Globo'nun gazetesinde (*O Globo*) sekiz tam sayfa ve pozitif ifadelerle yer bulmuş, Rousseff hakkında kullanılan ifadeler ise oldukça negatif içerikte olmuştur (Van Dijk, 2016, s. 4). Bu haberlerde *Mensalão* ve *Lava Jato* devamlı olarak iç içe geçirilmiştir. Globo'da çalışan gazeteciler Rousseff'in kendi hükümetindeki yolsuzluklardan haberdar olmamasının onu suç ortağı yaptığını; skandalı Lula'nın yönettiğini, Rousseff'in bir kılıf olduğunu ileri sürmüştür. Bu haberler genellikle kanıtları olmadan verilmiştir (Pahnke, 2014, s. 54). *Mensalão* ile Globo'nun İşçi Partisi'ne yönelik tavrı beraber düşünüldüğünde hükümet ve elitlerin kontrolündeki medya arasındaki gerginlik gün yüzüne çıkmıştır. Globo yayınlarında Lula hükümeti ile Venezuela'daki Chavist iktidarı bağdaştırmıştır. 2013'ten sonra ise hükümet yolsuzlukla birlikte ele alınır olmuştur (Goldstein, 2016, s. 99-105).

Globo liderliğindeki medyanın 2016'da gerçekleşen Anayasal Darbe sürecinde takındığı tavır *antipetismo* (İşçi Partisi karşıtlığı) olarak anılmaktadır. Brezilya medyası bu süreçte benzer bir ideolojik pozisyonda durmuş, yabancı basının aksine azil sürecini meşrulaştırmaya çalışmıştır. Rousseff'in yolsuzluğa dahli olmamasına rağmen medyanın takındığı tavır azlini kolaylaştırmıştır. Örneğin 30 Ağustos 2016'da (Rousseff'in azlinden bir gün önce) Globo'nun gazetesi *O Globo*'da Rousseff'in sinir bozucu, otoriter ve kafasıkarışık olarak tanımlanabileceği şeklinde bir yazı çıkmıştır. Aynı gazete İşçi Partisi

ve Lula'yı ulus için bir tehdit olarak nitelemiştir (Guazina, Prior ve Araújo, 2019, s. 2-10).

31 Ağustos 2016'da gerçekleşen Anayasal Darbe'de Rousseff'in yerine başa geçen Temer'in yolsuzluk operasyonunda adı geçmesine rağmen medya organları tarafından bu durum öne çıkarılmamıştır. Darbe sürecinden sonra ise Temer, Globo dahil olmak üzere ana akım medya şirketlerine verilen hükümet reklam payını arttırmıştır (Albuquerque & Gagliardi, 2020, s. 79). 2017'ye geldiğinde ise Globo'nun akşam haber bülteni *Jornal Nacional*'in sunucusu William Waak darbe sürecindeki tavırları için “Yaptığımız büyük hata” şeklinde konuşmuştur (Pagina12, 2017). Darbe sürecinden sonraki en önemli aşama ise Jair Bolsonaro'nun adaylık süreci, seçim kampanyası ve bu dönemde Globo'nun takındığı tavrıdır.

Bolsonaro⁴ 28 Ekim 2018'de gerçekleşen başkanlık seçimlerinde %55 oy alarak seçilmiştir. Öncelikli olarak bilinmesi gereken Globo ve Bolsonaro ilişkisidir. Globo ve Bolsonaro arasında, Globo-Askeri Diktatörlük ilişkisindeki gibi bir doğrudanlık söz konusu değildir. Politik idealler doğrultusunda yer yer ortaklaştıkları noktalar olsa da yer yer uzaklaştıkları noktalar da söz konusudur. Globo liberal-muhafazakâr bir hatta konumlanırken, Bolsonaro'nun durduğu hat muhafazakâr-aşırı sağ şeklindedir (de Albuquerque, 2013, s. 746)

Bolsonaro'nun seçim sürecinde kullandığı cinsiyetçi⁵ ve ırkçı⁶ dil medya kuruluşlarınca görmezden gelinmiş, normalleştirilmiştir. Bolsonaro'nun kurumları ve çoğulculuğu hedef alan dili İşçi Partisi “tehdidini” hafifleteceği gerekçesiyle tehdit olarak algılanmamıştır. Medya organları Bolsonaro'nun programı ve dilini cılız bir şekilde eleştirse de, seçildikten sonra “demokratik teamüller” gereği onu kutlamışlardır. Bolsonaro'nun “ultraneoliberal” ekonomi politikası medya kuruluşlarınca öne

---

⁴ Bolsonaro orta sınıf ve elitlerin, İşçi Partisi iktidarında zayıfladıkları, onların yerine alt sınıfların yardım kampanyalarıyla ihya edildiği üzerine bir seçim kampanyası uygulamıştır. 1986 yılında orduda görev alırken subayların daha fazla maaş talebini dillendirdiği için görevinden alınmıştır. Daha sonrasında 6 farklı sağ siyasi partiden 27 yıl boyunca milletvekilliği yapmıştır. Seçim sürecinde aile, din, millet gibi değerleri savunan Bolsonaro, Evanjelik kilise mensubudur. Azil sürecinde Rousseff'e karşı darbenin sloganı olan “Tanrı, aile ve özgürlük için” sloganını kullanmıştır. Ülkedeki elitlerin temsilcisi olarak görülen Bolsonaro, kadın ve LGBTİ haklarına, beyaz olmayan ırklara karşı kullandığı ırkçı dille tanınmaktadır (Goldstein, 2018, 8-9).

⁵ Bolsonaro, kadın bir İşçi Partisi milletvekiline “Sana asla tecavüz etmezdim” şeklinde konuşmuştur (BBC, 2018a).

⁶ Siyahların yaşadığı bir köye gittiğini belirten Bolsonaro, “Hiçbir şey yapmıyorlar, hükümet onlara boşu boşuna para veriyor” şeklinde konuşmuştur (da Silva, 2020).

çıkarılmıştır (Araújo & Prior, 2021, s. 7-10). Burada asıl dikkat edilmesi gereken nokta, Bolsonaro'ya olan desteğin doğrudan değil, İşçi Partisi'nin zayıflatılması yoluyla dolaylı bir şekilde gerçekleşmesidir (Davis & Straubhaar, 2020, s. 88).

Bolsonaro seçim sürecinde popülist stratejisi doğrultusunda İşçi Partisi ve 13 yıllık iktidarıyla ilişkili tüm kurumları tasfiye edeceğini iddia etmiştir⁷. Globo da bu kurumlardan biridir (Ladeira, 2020). Bolsonaro seçim sürecinde geleneksel medya kuruluşlarına güvenmediğini, sosyal medya araçlarını öne çıkararak göstermiştir (Mitozo, da Costa ve Rodrigues, 2020, s. 160). Bolsonaro ile Globo arasındaki bu ilişki, Bolsonaro iktidarda radikalleşirken gerilimli bir hal almaya başlamıştır. 2019 yılına gelindiğinde *TV Globo*, 2018 yılında Rio de Janeiro kentinde öldürülen şehir konseyi üyesi Marielle Franco'nun ölümünden sorumlu olan polisin Bolsonaro ile bağlantısı olduğu yönünde bir haber yapmıştır. Globo bu haberinde, Franco'nun ölümünden sorumlu olan polisin olaydan önce Bolsonaro ile görüşüğünü ifade etmiştir. Bu haberden sonra Bolsonaro Globo'yu yalan haber yapmakla itham ederek lisansını iptal etmekle tehdit etmiştir (Aljazeera, 2019). Bolsonaro'nun bu tehdidi daha sonrasında Globo'nun vergilerinin incelenmesiyle devam etmiş, 2020 yılında alınan bir kararla Globo'nun lisansının iptal edilmemesine karar verilmiştir (Bonin, 2020). Bunun ardından Globo-Bolsonaro ilişkileri bir süre sakinleşse de 2021'e gelindiğinde aradaki gerginlik Bolsonaro'nun yayınladığı bir video ile tırmanmıştır. Globo'nun, Bolsonaro'nun çocuklarının karıştığı yolsuzluk iddialarını⁸ haber yapması sonucunda Bolsonaro Globo'yu ailesini hedef aldığı gerekçesiyle tehdit etmiştir (Yahoo Notícias, 2021). Bugün Globo'nun geldiği konum ise, Bolsonaro'nun ülkeye dayattığı ultraliberal politikaları Bolsonaro'suz gerçekleştirecek bir hattır. Abdalla'ya (2020) göre Globo'nun Bolsonaro ailesinin yolsuzluklarını, mafya ilişkilerini ortaya çıkarmış olması; Bolsonaro'nun ultraliberal politikalarını desteklemedikleri anlamına gelmemektedir.

Bu bölümde Globo'nun İşçi Partisi iktidarları, Anayasal Darbe süreci ve Jair Bolsonaro'nun seçim sürecinde oynadığı rol incelenmiştir. Bir sonraki aşamada,

---

⁷ Bu duruma bir örnek, Bolsonaro'nun seçim sürecinde eğer kazanırsa bakanlık sayılarını azaltacağı yönündeki iddiasıdır (BBC, 2018b)

⁸ Jair Bolsonaro'nun çocukları Carlos Bolsonaro ve Flavio Bolsonaro hakkındaki yolsuzluk iddiaları sonrasında Jair Bolsonaro ilgili federal polis şefini görevden almıştır (NTV, 2020).

Globo'nun ülke içerisindeki ve küresel çaptaki konumu başta tartışılan kavramsal çerçeve etrafında ele alınacaktır.

5. Bir Medya İmparatorluğunun Ülke Siyasetine Etkileri

Globo'nun bahsi geçen kavramsal çerçeve etrafında incelenmesine geçmeden evvel, giriş bölümündeki soruların tekrar hatırlanması gereklidir. Öncelikle ilk soru Globo'nun Brezilya siyaseti ve bölge için ne anlam taşıdığı üzerinedir. İkinci soru Globo yerel bir şirket midir, bölgesel mi yahut küresel mi şeklindedir ki bu soru dünya sistemi teorisinde medya kuruluşlarının alacağı biçimleri (Wilkin, 2008, s. 96) anlamak açısından önemlidir. Üçüncü soru ise Globo, Negri ve Hardt tarafından ortaya atılan İmparatorluk kavramı ile birlikte, küresel iş bölümü/neoliberal iktidar içerisinde ne derece önem taşımaktadır şeklindedir.

Bu sorular sorulduktan sonra verilecek yanıtların, hegemonya, rıza üretimi, tarihsel blok, çevre-yarı çevre-merkez ülkeler ve postkolonyalizm kavramlarıyla ilişkili olacağı söylenmiştir. Kavramsal çerçeve tartışılırken hegemonya, rıza üretimi ve tarihsel blok kavramlarının birbirinden ayrı tartışılmayacağı görülmüştür. Öncelikle 2003 yılında İşçi Partisi iktidara gelirken IMF'ye yazdığı mektupla sol politikalarından vazgeçtiğini göstermiştir. Bu noktada Globo'nun İşçi Partisi'ne verdiği destek tarihsel blok kavramı çerçevesinde okunabilir. Tarihsel bloğun zıtlar arasında bir birlik olduğu ve İşçi Partisi'nin egemen sınıf olma çabasıyla birlikte düşünüldüğünde “başka sınıfların çıkarlarını” da gözettiği hatırlanmalıdır. İşçi Partisi, siyasal iktidara gelmek adına programından tavizler vererek, ülkedeki elitlerin desteğini kazanmıştır. Böylelikle İşçi Partisi-elitler siyasal iktidar amacı etrafında birleşmiştir. Globo işte bu noktada o tarihsel bloğun bir parçası konumundadır. Elbette ki dönemin şartları düşünüldüğünde Globo'nun ekonomik krizden etkilenmesi ve İşçi Partisi'nden destek alması önemli bir konudur. Bu karşılıklı ilişkide Globo'nun çıkarları kadar İşçi Partisi'nin de çıkarları önemlidir. İşçi Partisi de Globo'yu hegemonya ve rıza üretimi noktasında bir araç olarak kullanmak istemiştir. Çünkü Brezilya'da medya hem geleneksel anlamda elitlerin elindedir hem de Globo'nun meşrulaştırma işlevi oldukça büyüktür (Albuquerque, 2013, s. 8).

İşçi Partisi'nin sivil toplum üzerindeki hegemonya inşası sürecinde Globo'yu bir araç olarak kullanma planları, 2005 yılında patlakveren *Mensalão* skandalıyla birlikte sona ermiştir. Globo bu skandalın ardından İşçi Partisi ile olan ilişkisini tekrardan iktidar

öncesi döneme getirmiştir. Bu noktada hatırlanması gereken iktidara muhalefet edenlerin de karşı hegemonya oluşturma çabasına girişebilmeleridir. Ekonomik krizle birlikte 2013 sonrası dönemde artışa geçen yolsuzluk operasyonları, Globo'nun İşçi Partisi karşıtı hegemonya inşasında kullandığı önemli temalar haline gelmiştir. Böylelikle Anayasal Darbe sürecinde İşçi Partisi'nin sivil toplum üzerindeki denetimi zayıflatılmış, darbeye karşı güçlü bir direniş ortaya koyamamasına yol açmıştır. Globo bu dönemde yaptığı yayınlarla İşçi Partisi karşıtı önyargıların tetiklenmesine yol açmış, antikomünist histeriyi arttırıcı yayınlar yapmıştır. Daha sonrasında, Bolsonaro'nun adaylığını doğrudan desteklemese de meşrulaştırıcı işleviyle dolaylı yoldan ona destek sağlamıştır. Bu kavramlarla birlikte düşünüldüğünde çalışmanın giriş bölümünde sorulan ilk sorunun yanıtı verilebilir. Globo, modern dönem Brezilya siyasetinin önemli her aşamasında belirleyici bir aktör olmuştur. Askeri Diktatörlük döneminde iktidarla kurduğu ilişkiler, İşçi Partisi iktidarı ve Bolsonaro'nun adaylığı sürecindeki tutumu neticesinde görülmüştür ki Globo, Latin Amerika'nın en büyük, dünyanın da en büyük ülkelerinden biri olan Brezilya'nın belirleyici bir aktörü pozisyonundadır.

Globo'nun yerel, bölgesel yahut küresel bir şirket olduğu yönündeki sorulara verilecek yanıt, Brezilya'nın çevre bir ülkeden yarı çevre bir pozisyona, daha sonrasında bugünkü konumuna evrimiyle ilişkilidir. Globo 1925 yılında bir gazete olarak yayın hayatına başladıktan sonra 1964'te Askeri Diktatörlük ile kurduğu ilişkiler sonucunda Latin Amerika bölgelerine telenovela ihraç eden bir şirket konumuna gelmiştir. 1985 sonrası demokrasiye geçiş ve küreselleşmenin Brezilya'da beraber yaşandığı süreçte, Globo'da ürünlerini yalnızca Latin Amerika'ya değil, Asya ve Avrupa dahil birçok kıtaya ve 100'den fazla ülkeye ihraç eder konuma gelmiştir (Rosas-Moreno, 2010, s. 265). Wilkin (2008) Globo'nun ulusal ölçekli bir yayın organından küresel çapta bir yayın organına dönüşümü sürecini Brezilya'nın çevre bir ülkeden yarı çevre bir ülkeye geçişi süreci ile karşılıklı olarak incelemiştir. Fakat Wilkin'in çalışmasının yapıldığı tarihin 2008 olduğu düşünüldüğünde bu dönemleştirmenin eksik olduğu düşünülmektedir. Çünkü 2008 yılı Brezilya ekonomisi için bir kırılma yılıdır. 2008'deki küresel kriz tüm dünyayı etkilerken, Brezilya bu krizi zarar görmeden atlattır. BRICS ülkesi olması sebebiyle 2009-2010 sürecinde ekonomisini hızlıca büyütüştür (Saad-Filho ve Boito, 2016, s. 218). 2019 verilerine göre Brezilya dünyanın 9. büyük ekonomisidir (Worldbank, 2019). Ancak ekonomik saikler merkez bir ülkenin temel belirleyeni değildir. Bu noktada

“olanakları, endüstriyel ve teknolojik gelişmeyle, küresel-bölgesel güç ve pazar potansiyeli, silahlı kuvvetlerin etkinliği gibi başlıklarda Brezilya” merkez ve emperyalist bir ülke olarak görülmektedir (Uyanık, 2014, s. 313). Dolayısıyla bugün Globo’nun küresel bir şirket olduğu yönündeki cevap, Brezilya’nın merkez bir ülke konumunda olduğu fikriyle paralel seyretmektedir.

Bu noktada üçüncü sorunun cevabına geçmeden evvel başka bir soru sormak yerinde görülmektedir. Fikret Başkaya’nın merkez-çevre ikileminde sömürüye maruz kalanın bir bütün olarak çevre ülke mi yoksa o ülkedeki bazı sınıflar mıdır şeklindeki sorusu (Baskaya, 2005, s. 95), akıllara merkez ülkelerin de bir bütün olarak sömüren sınıflardan oluşmadığını getirir. Burada Brezilya bir merkez ülke olarak düşünülürse, Globo’nun yeni iktidar biçiminde kapladığı yere verilecek cevap postkolonyal bir bağlamda yanıtlanabilir. Çünkü postkolonyalizm yalnızca Üçüncü Dünya ülkelerini değil, merkez ülkelerdeki Üçüncü Dünyaları da gündemine almaktadır.

Brezilya’nın eski bir sömürge ülkesi olması, bağımsızlıktan sonra sömürge döneminden kalma iç çelişkileri beraberinde getirmesine yol açmıştır. Bu çelişkilerden birisi, siyasette, ekonomide ve toplumsal hayatta beyaz bir elit sınıfın hegemonik olması durumudur. Bu yüzde 3’lük dar elit zümre ülkedeki toprakların yüzde 60’ına sahiptir. Bu durum bir eşitsizliği ve adaletsizliği beraberinde getirmektedir. Postkolonyal bağlamda incelendiğinde bu dar elitin kontrolündeki medya şirketlerinin, elitlerin iktidarının devamı için çalışan bir “iç sömürge ajanı” olarak çalıştığı görülmektedir. Bu medya kuruluşları demokratik düzenin, Batı medeniyetinin değerlerinin temsilcisi olarak görülmektedir. Merkez-çevre ilişkileri, tek tek ülkelerin kendi içinde de cereyan etmektedir (de Albuquerque, 2019, s. 10-13). Hatırlanacağı üzere, Lula eski bir metal işçisidir, resmi eğitim almamıştır ve ten rengi Brezilya’da “sütlü çikolata” adı verilen renktendir. Rousseff ise Askeri Diktatörlük’e direnmiş siyah bir kadındır. Dolayısıyla beyaz elit, İşçi Partisi her ne kadar siyasi iktidarda olsa da onları Batılılaşmamış olarak görmeye devam etmiştir. Dolayısıyla Globo, Brezilya elitinin temsilcisi/organı olarak kendini yeteri kadar Batılı olmayan toplulukları Batılılaştıracak bir “iç sömürgeci” olarak görmektedir; misyonu barbarlıkla mücadele etmektir (Albuquerque ve Gagliardi, 2020, s. 82). Yoksullar ve ötekileştirilenler⁹ ancak bu toplumsal yapıyı kabul ettiklerinde

---

⁹ Brezilya’da beyazlar hariç diğer ırklar ekranda yer almadığı için Globo dâhil olmak üzere ana akım medya eleştirilmektedir (dos Santos & da Silvia Lopes, 2010, 103).

kendilerine anaakım medyada yer bulabilmektedir (Wilkin, 2008, s. 113). Joseph Straubhaar'a göre (2008, s. 4) Globo gibi beyaz elitin temsilcisi olan medya şirketleri hibrit bir kültür üretmektedir: Aile şirketi olma ve devletle sıkı ilişkiler gibi ulusal özellikler taşımanın yanında ticarileşme, profesyonelleşme, üretim ve küresel pazara uyum sağlama gibi konularda ABD'ye benzer bir tarza sahiptirler.

Bu noktadan hareketle son soruyu cevaplamak gerekmektedir: Globo, İmparatorluk kavramıyla birlikte düşünüldüğünde neoliberal iktidar ve küresel iş bölümü için ne derece önem taşımaktadır? Oligopolistik yapı, az sayıdaki medya şirketinin pazarı paylaşması ile ortaya çıkan bir tekelleşme biçimidir (Güven, 2019, s. 38). Brezilya örneğine bakıldığında Globo'nun pazardaki en büyük şirket olduğu, bunun yanı sıra yine büyük şirketlerin varlığı görülecektir (Statista, 2020c). Globo yalnızca Brezilya'nın en büyük şirketi değildir, aynı zamanda dünyanın en büyük medya şirketleri arasındadır (Marketing Interactive, 2017). Bu durum, İmparatorluk kavramı etrafında düşünüldüğünde küreselleşmeyle birlikte artan şirket hakimiyeti akıllara gelmektedir. Çokuluslu şirketlerin dünya siyasetini elitler yararına yönlendirdiği bir bağlam ortaya çıkmaktadır. Ekonomik, toplumsal ve siyasal anlamda sınırsız bir güce sahip olan bu şirketler siyasi iktidarları kendi çıkarları doğrultusunda biçimlendirmektedir. Globo, çokuluslu bir şirketten ziyade; Brezilya menşeli¹⁰ olarak küresel pazarda iş yapan bir şirket görünümü vermektedir. Fakat nihayetinde küresel anlamda hâkim paradigma olan neoliberalizmin devamı noktasında Globo'nun tavrı bellidir. İmparatorluk kavramıyla ilintili olarak üretimin, ekonominin, kültürel ve siyasal alanların iç içe geçmesi durumu ortaya çıkmaktadır. Brezilya bağlamında düşünüldüğünde Globo bu durumun en çarpıcı örneğini sunmaktadır. Neoliberal devletin iktidarının/hegemonyasının sürmesi Globo'nun temel hedeflerindedir.

Sonuç

Çalışmada öncelikli olarak Globo'nun ulusal, bölgesel ve küresel çaptaki etkilerini inceleme amacıyla yola çıkılmıştır. Tarihsel olarak ideolojik anlamda sağda konumlanan Globo'nun yakın geçmişte Brezilya siyasetinin önemli dönemeç noktalarında durduğu pozisyon dikkat çekicidir. Askeri Diktatörlük dönemiyle yakın ilişkilere girmiş,

---

¹⁰ Bu durumda Portekizcenin, İngilizce gibi hegemonik bir konumda olmaması da etkilidir (Wilkin, 2008, 103).

sonrasında ilişki kurduğu liderler neoliberal programa sahip olanlar olmuştur. İşçi Partisi'nin 1990'lı yılların sonunda neoliberal programı kabul etmesinin ardından İşçi Partisi'ni iktidara taşıyan blok içerisinde yer almıştır. Daha sonrasında 2016 yılına gelindiğinde İşçi Partisi'nden devlet başkanı seçilen Rousseff'in azil sürecinde etkili bir rol oynamıştır. Son olarak ise 2018 yılında aşırı sağcı Bolsonaro'nun adaylığında onu meşrulaştırıcı bir tavır takınmıştır.

Buradan yola çıkarak çalışma şu üç soru üzerine bina edilmiştir:

1. Globo, ulusal ve bölgesel çapta ne anlam taşımaktadır? Nasıl bir dinamiğe oturmaktadır?
2. Globo, ulusal, bölgesel yahut küresel bir şirket midir?
3. Globo, İmparatorluk kavramı ile birlikte düşünülürse neoliberal devlet için ne önem taşımaktadır?

Sözü edilen üç sorunun cevabı aranırken yöntem olarak ikincil kaynakların analiz edilmesi tercih edilmiştir. Bu analiz sürecinde iletişimin kapitalizmle ilişkisini gören bir pozisyonda durulmuştur. Sonrasında ise, Brezilya'nın yakın tarihindeki gelişmelere değinilmiştir. Yakın tarih, Globo örneğiyle birlikte incelendikten sonra yeni bir dönemleştirmeye gidilmiştir. Bu dönemleştirme 1925-1965; 1965-1985 ve 1985 sonrası şeklindedir. Çalışmada bu dönemleştirmeye bir ek yapılmıştır. 1985 sonrasının İşçi Partisi iktidarıyla birlikte kesilmesi, 2003 itibarıyla bugün de devam eden yeni bir dönemin açıldığı söylenebilir. Bu dönemleştirmenin gerekçesi 2003 yılında İşçi Partisi'nin uyguladığı neoliberal programın ılımlı oluşunun dahi (yoksullara yapılan yardım programları örneği akla gelmektedir) elitler tarafından hedef alınması olarak gösterilebilir. Böylelikle 1985-2003 şeklindeki dönemleştirmeye ek olarak 2003 ve sonrası şeklinde bir güncelleme getirilmiştir.

Yakın tarih incelemesinin ardından kavramsal çerçeve açıklanmıştır. Öncelikle Gramsci'nin hegemonya ve tarihsel blok kavramları, daha sonrasında rıza üretimi ve İmparatorluk kavramları ve son olarak postkolonyalizm kavramları incelenmiştir. Bu kavramlar, elde edilen veriler doğrultusunda Globo'nun siyaset ilişkisinde durduğu konumları açıklamak için kullanılmıştır. İşçi Partisi'nin iktidara gelişi, Anayasal Darbe ve Bolsonaro'nun seçilişi süreçlerinde ülkedeki elitler liderliğindeki sağın, geleneksel medya şirketlerinin, Kilise'nin tarihsel blok oluşturduğu görülmüştür. Hegemonya ve rıza

üretimi kavramları, Globo'nun, ülkedeki beyaz elitin iktidarının devamını sağlamasını açıklamak için kullanılmıştır. İmparatorluk kavramı ise Globo'nun küresel bir medya organı haline gelişinin, yalnızca ekonomik parametrelerle açıklanmamasını; bu durumun toplumsal, ideolojik ve kültürel etkilerinin olduğunu vurgulamak için ele alınmıştır. Son olarak bütün bunlar yapılırken postkolonyalizm teorisi, Brezilya'nın eski bir sömürge ülkesi olarak sömürge döneminden bugüne taşıdığı çelişkileri aydınlatma yolunda önemli bir bakış açısı sunmuştur.

Globo yalnızca Brezilya'nın değil, dünyanın en büyük medya şirketlerinden biri haline gelmiştir ve bu doğrultuda ülke, bölge, dünya siyasetine etkileri olmaktadır. Brezilya'nın bugün artık yarıçevreden ziyade merkez bir ülke olarak tanımlanması ve bu tanım uyarınca analizler yapılması daha doğru görülmektedir. Postkolonyal teori, siyaset-medya ilişkilerini kavrama noktasında önemli faydalar sağlayabilmektedir. Globo, Brezilya'nın elitlerinin bir temsilcisi konumundadır ve yaptığı yayınlarla hegemonyanın devamını sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Abdalla, M. (2020). Ultracapitalismo sem bolsonaro — o plano da globo. <https://outraspalavras.net/crise-brasileira/os-planos-da-globo-para-o-ultracapitalismo-sem-bolsonaro/> (Erişim Tarihi: 13.05.21).
- Akkaya, A. Y. (2014). Antonio Gramsci'de entelektüelin bir eleştirisi olarak praksis düşüncesi. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), 35-46.
- Akgemci, E. (2018). Brezilya siyasetinde popülizm ve yolsuzluk ilişkisi: Lula'yı cezalandırmak. "Popülizm", *Birikim Dergisi*, 353, 72-84, İstanbul: İletişim.
- Albuquerque, A. (2013). On behalf of the public: journalism and politics in jornal nacional interviews with presidential candidates. *E-compós, Brasília*, 16(2), 1-22.
- Albuquerque, A., & Gagliardi, J. (2020). Democracy as corruption: the news media and the debunking of democracy in Brazil. X. Orchard, S. G. Santamaria, J. Bramblia ve J. Lugo-Ocando (Ed.), *Media & governance in Latin America: towards a plurality of voices* (77-96). Peter Lang.
- Aljazeera (2019). Brazil president threatens to cancel globo tv over report. <https://www.aljazeera.com/news/2019/10/30/brazil-president-threatens-to-cancel-globo-tv-over-report> (Erişim Tarihi: 15.05.21).
- Anderson, P. (2019). *Brazil apart: 1964-2019*. Londra: Verso.
- Araújo, B., & Prior, H. (2021). Framing political populism: the role of media in framing the election of jair bolsonaro. *Journalism Practice*, 15(2), 226-242.

- Başkaya, F. (2005). *Kalkınma iktisadının yükselişi ve düşüşü*. Ankara: Özgür Üniversite Kitaplığı.
- BBC (2018a). Brezilya'nın yeni devlet başkanı Bolsonaro'nun hakaretine uğrayan milletvekili Maria do Rosario: tecavüzü özendiren bir adam devlet başkanımız oluyor. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46684510> (Erişim Tarihi: 15.05.21).
- BBC (2018b). Brezilya başkanlık seçimlerini kazanan aşırı sağcı Jair Bolsonaro hangi politikaları savunuyor?. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46013775> (Erişim Tarihi: 15.05.21).
- Bonin, R. (2020). É guerra! Governo Bolsonaro vasculha contratos da globo com celebridades. <https://veja.abril.com.br/blog/radar/e-guerra-governo-bolsonaro-vasculha-contratos-da-globo-com-celebridades/> (Erişim Tarihi: 15.05.21).
- Bostancı, M. (2020). *Uluslararası İletişim/Uluslararası Politika*. Ankara: Nobel.
- Business Insider India (t.y.), The 30 biggest media companies in the world, <https://www.businessinsider.in/tech/the-30-biggest-media-companies-in-the-world/slidelist/52525061.cms#slideid=52525079> (Erişim Tarihi: 12.04.21).
- Campello, D., Schiffrin, A., Belarmino, K., & Thome, D. (2020). Captured media?: examining brazilian coverage of lava jato 1. P. F. Lagunes ve J. Svejnar (Ed.), *Corruption and the lava jato scandal in latin america* içinde (68-81). Routledge.
- Codoner, B. (2010). Popularization of tv globo in brazil (Yayınlanmamış doktora tezi) The Ohio State University, USA
- Çoban, S. (2014). “İktidar”ın “medya”sı. E. Arsan ve S. Çoban (Ed.), *Medya ve iktidar Hegemonya, Statüko, Direniş* içinde (27-52). İstanbul: Evrensel.
- Daly, T. (2019). Populism, public law, and democratic decay in brazil. *Understanding the rise of Jair Bolsonaro*. SSRN.
- Da Silva, F. A. (2020). O racismo de jair bolsonaro: origens e consequências. <https://www.nexojournal.com.br/ensaio/2020/O-racismo-de-Jair-Bolsonaro-origens-e-consequ%C3%Aancias> (Erişim Tarihi: 15.05.21).
- Davis, S., & Straubhaar, J. (2020). Producing antipetismo: media activism and the rise of the radical, nationalist right in contemporary brazil. *International Communication Gazette*, 82(1), 82-100.
- De Albuquerque, A. (2013). Media/politics connections: beyond political parallelism. *Media, Culture & Society*, 35(6), 742-758.
- de Albuquerque, A. (2019). Protecting democracy or conspiring against it? Media and politics in latin america: a glimpse from brazil. *Journalism*, 20(7), 906-923.
- de Melo, V. A., & Drumond, M. (2014). Globo, the brazilian military dictatorship and the 1970 fifa football world cup: ambiguous relations. *Television & New Media*, 15(8), 703-710.
- dos Santos, S. A., & da Silva Lopes, I. (2010). A representação dos negros na rede globo e na tv brasil na semana do “dia nacional da consciência negra”. *Revista Eco-Pós*, 13(2), 85-105.

- Dural, A. B. (2007). A. gramsci düşüncesinde tarihsel blok/hegemonya/aydınlar ve bunalım süreçleri kavramları. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 55-68.
- Fanon, F. (2002). *Yeryüzünün Lanetlileri*. (Çev. Ş. Süer.). İstanbul: Versus Yayınevi.
- Fuchs, C. (2015). *Dijital Emek ve Karl Marx* (Çev. T. E. Kalaycı ve S. Oğuz). Ankara: NotaBene.
- Goldstein, A. A. (2016). Los gobiernos de hegemonía del partido de los trabajadores (pt) y los medios de prensa. Las elecciones de 2014 y la crisis política del segundo gobierno de dilma rousseff. *Estudios Políticos*, (48), 94-114.
- Goldstein, A. (2011). Medios y política en brasil: analizando los posicionamientos del diario o globo durante el primer gobierno de lula da silva. *IX Jornadas de Sociología*. Facultad de Ciencias Sociales, Universidad de Buenos Aires.
- Goldstein, A. A. (2018). Las raíces del bolsosfascismo. Carbonelli et al. *Dossier EleNãõ?* Ceap.sociales.uba.ar./2018/10/16/dossier-ele-nao/ (Erişim Tarihi: 06.11.21).
- Green, J. N. (2011). Brazil: dilma rousseff's victory. *NACLA Report on the Americas*, 44(1), 3-4.
- Guazina, L., Prior, H., & Araújo, B. (2019). Framing of a brazilian crisis: dilma rousseff's impeachment in national and international editorials. *Journalism Practice*, 13(5), 620-637.
- Güven, A. (2019). Finansal iletişimde medya işletmelerinin rolü. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güzel, M. (2007). Küreselleşme, tüketim kültürü ve internet'teki gençlik siteleri. M. Binark (Ed.), *Yeni medya çalışmaları* içinde (177-204). Dipnot: Ankara.
- Hardt, M. & Negri, A. (2015). *İmparatorluk*. (Çev. A. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hobsbawm, E. J. (2018). *Yaşasın devrim*. (Çev. S. Nilüfer). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kaya, R. ve Çakmur, B. (2017). Siyaset bilimi ve medya çalışmaları. G. Atılğan ve E. A. Aytekin (Ed.), *Siyaset bilimi kavramlar, ideolojiler, disiplinler arası ilişkiler* içinde (567-578). İstanbul: Yordam.
- Kitzberger, P. (2016). Media wars and the new left: governability and media democratisation in argentina and brazil. *Journal of Latin American Studies*, 48(3), 447-476.
- Ladeira, F. F. (2020). A relação entre rede globo e governo bolsonaro. <http://www.observatoriodaimprensa.com.br/televisao/a-relacao-entre-rede-globo-e-governo-bolsonaro/> (Erişim Tarihi: 15.05.21).
- Marketing Interactive. (2017). The top 30 media owners in the world. <https://www.marketing-interactive.com/the-top-30-media-owners-in-the-world> (Erişim Tarihi: 15.05.21).
- Matos, C. (2011). Media and democracy in brazil. *Westminster Papers in Communication and Culture*, 8(1), 78-196.

- Matos, C. (2012). Media democratization in brazil: achievements and future challenges. *Critical Sociology*, 38(6), 863-876.
- Mitozo, I., da Costa, G., & Rodrigues, C. (2020). How do traditional media incorporate statements from political actors in social media? An analysis of the framing of jair bolsonaro?. *Brazilian Journalism Research*, 16(1), 152-177.
- NTV (2020). Brezilya devlet başkanı bolsonaro yolsuzlukta 'yılın kişisi' seçildi. <https://www.ntv.com.tr/dunya/brezilya-devlet-baskani-bolsonaro-yilin-en-yolsuz-kisisi-secildi,Ne2njdWs-EK2fM5LmSRsma> (Erişim Tarihi: 15.05.21).
- Öngel, V. (2014). Brezilya'nın değişmeyen gerçeği; yolsuzluk. *Akademik Hassasiyetler*. 1(0), 25-50.
- Pagina12, La operación contra dilma y lula un “error” de la globo. <https://www.pagina12.com.ar/39301-un-error-de-la-globo> (Erişim Tarihi: 15.05.21).
- Pahnke, A. (2018). Brezilya krizi. *Monthly Review*, 51, Latin Amerika ve Sol. Redaksiyon Dergi: Ankara.
- Petras, J. (2005). *Sağ sol kutuplaşması latin amerika ve emperyalizm*. (Çev. E. Coşkun). İstanbul: Mephisto.
- Ramos, M. C. (2017). Gobiernos de pt, políticas de comunicación y pacto conservador. F. S. Caballero ve R. E. V. Castro (Ed.), *Derecho a la comunicación: Procesos regulatorios y democracia en américa latina* içinde (97-130). Ciespal.
- Rêgo, C. M. (2009). Beyond globo: the history and development of brazilian television. *Journal of International Communication*, 15(1), 37-55.
- Rosas-Moreno, T. C. (2010). Media representations of race cue the state of media opening in brazil. *International Journal of Communication*, 4 (22), 261-282.
- Saad-Filho, A., & Boito, A. (2016). Brazil: The failure of the pt and the rise of the ‘new right’. *Socialist Register*, 52, 213-230.
- Saad-Filho, A. (2007). Brezilya’da neoliberalizm demokrasi ve ekonomi politikası. A. Topal (Ed.), *Latin Amerika’yu anlamak* içinde (122-147). İstanbul: Yordam.
- Savran, S. (2006). Brezilya’da lula faciası. *Praksis*, 14, 123-148.
- Skidmore, T. E. (1990). *The politics of military rule in brazil, 1964-1985*. USA: Oxford University Pres.
- Stefani, P. (2018). Biblia, buey y bala... recargados jair bolsonaro, la ola conservadora en brasil y américa latina. <https://nuso.org/articulo/biblia-buey-y-bala-ola-conservadora-brasil-bolsonaro-stefanoni/>. (Erişim Tarihi: 14.05.21).
- Statista (2020a). Time spent watching tv per person per day in brazil from 2015 to 2019. <https://www.statista.com/statistics/316111/brazil-time-spent-watching-tv/> (Erişim Tarihi: 14.05.21).
- Statista (2020b). Most watched tv channels in brazil in may 2020, by household rating. <https://www.statista.com/statistics/693098/brazil-tv-channels/> (Erişim Tarihi: 14.05.21).

- Statista (2020c). Leading companies in the media and publishing industry in brazil in 2019, based on net revenue. <https://www.statista.com/statistics/814591/brazil-media-publishing-leading-companies-net-revenue/#:~:text=In%202019%2C%20media%20conglomerate%20Globo,worth%20of%20revenue%20that%20year> (Erişim Tarihi: 15.04.21).
- Straubhaar, J. (2008). Dependency theories. *The International Encyclopedia of Communication*.
- Swingewood, A. (2014). *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*. (Çev. Osman Akınhay). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Thomas, P. D. (2013). *Gramsci çağı: felsefe-hegemonya-marksizm*. (Çev. İ. Akçay, E. Ekici). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Thompson, J. B. (2008). *Medya ve modernite*. (Çev. S. Öztürk). İstanbul: Kırmızı.
- Uluç, G. (2008). *Küreselleşen medya: iktidar ve mücadele alanı olanaklar - sorunlar - tartışmalar*. İstanbul: Anahtar Kitaplar.
- Uyanık, Ö. (2014). *Latin amerika'nın devrimci tarihi*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Van Dijk, T. (2016). Cómo el globo manipuló la destitución de dilma rousseff. *Lenguaje, sociedad y comunicación*.
- Van Dijk, T. A. (2017). How globo media manipulated the impeachment of brazilian president dilma rousseff. *Discourse & Communication*, 11(2), 199-229.
- Wayne, M. (2015). *Marksizm ve medya araştırmaları anahtar kavramlar, çağdaş eğilimler*. (Çev. Barış Cezar). İstanbul: Yordam.
- Weltmeyer, H. (2007). *Neoliberalizmi aşmak* (çev. B. Baysal, E. Kahraman). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Wilkin, P. (2008). Global communication and political culture in the semi-periphery: the rise of the globo corporation. *Review of International Studies*, 93-113.
- Worldbank. (2019). GDP (current US\$). [https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?most recent value desc=true&year high desc=true](https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?most%20recent%20value%20desc=true&year%20high%20desc=true) (Erişim Tarihi: 15.05.21).
- Yahoo Notícias. (2021). Bolsonaro posta vídeo com ataque à globo e diz que tv 'persegue' a ele e a familiares. <https://br.noticias.yahoo.com/bolsonaro-posta-video-ataque-globo-diz-tv-persegue-ele-familiares-145248159.html> (Erişim Tarihi: 15.05.21).
- Yetiş, M. (2017). Hegemonya. G. Atılğan ve E. A. Aytekin (Ed.), *Siyaset bilimi kavramlar, ideolojiler, disiplinler arası ilişkiler* içinde (87-98). İstanbul: Yordam.
- Young, R. J. (2003). *Postcolonialism: a very short introduction*. Oxford: Oxford University Press.